

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 16 maj 1924 kl. 3 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av dels inom andra kammaren väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för hävande av pantlånerörelsens sociala nackdelar, dels också första kammarens beslut över inom nämnda kammare väckt motion i samma ämne.

Andra kammaren har till sitt fjärde tillfälliga utskott hänvisat en inom *Motionerna.* kammaren av fru *Östlund* väckt motion, nr 88, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för hävande av pantlånerörelsens sociala nackdelar.

Sedan kammaren delgivit första kammarens beslut i anledning av en inom denna kammare av herr *Wahl* väckt motion, nr 18, likalydande med nyssnämnda motion nr 88 i andra kammaren, har andra kammaren hänvisat jämväl detta ärende till sitt fjärde tillfälliga utskott. Utskottet har givetvis behandlat båda dessa remisser såsom ett och samma ärende.

I motionerna har yrkats, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning, vilka åtgärder kunna från det allmännas sida vidtagas för borttagande eller hävande av pantlånerörelsens sociala nackdelar, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kan föranleda.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttrande i frågan av socialstyrelsen, vilket yttrande såsom bilaga fogats till detta utlåtande. *Yttrande av socialstyrelsen.*

Motionen nr 18 i första kammaren hade hänvisats till denna kammarens första tillfälliga utskott, som i sitt utlåtande, nr 7, i ärendet anfört följande: *Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande.*

»Det torde icke kunna bestridas, att pantlånerörelsen, sådan den för närvarande bedrives, är behäftad med åtskilliga särskilt ur social synpunkt betänkliga brister. I viss mån beror detta otvivelaktigt därpå, att i förordningen den 28 maj 1918 meddelade bestämmelser angående ifrågavarande verksamhet taga sikte huvudsakligen på ordningssynpunkter samt till förebyggande av de sociala vådorna av rörelsen meddela allenast den föreskriften, att pant ej får mottagas av den, som ej fyllt 18 år eller är berusad.

Bihang till riksdagens protokoll 1924. 13 saml. 4 avd. 7 häft. (Nr 10.)

Fullständigt oreglerade lämnas alltså exempelvis frågorna om begränsning av räntans belopp, om garantier för pantens vård under lånetiden, om rätt till återlösen av panten och densamma's realisation, och jämväl saknas bestämmelser till förebyggande av rörelsens hygieniska vådor.

Enligt utskottets mening är ifrågavarande brist i lagstiftningen av den betänkliga art, att det för utskottet framstår såsom synnerligen angeläget, att åtgärder i syfte att komplettera de nu gällande föreskrifterna böra komma till stånd, och torde därvid jämväl vara förtjänt av beaktande frågan, om och på vad sätt pantsättning av arbetsredskap och gods, bekommet av fattigvård eller enskild välgörenhet o. dyl., må kunna förebyggas.

Nu angivna syftemål kunna givetvis befrämjas även genom åtgärder av annan art, exempelvis genom rörelsens övertagande av kommunerna själva eller vissa allmännyttiga bolag med begränsad vinstutdelning o. dyl., och det torde tillkomma en blivande utredning att närmare undersöka, huruvida nu nämnda och liknande åtgärder må anses för ifrågavarande syftemåls vinnande ändamålsenliga och i övrigt lämpliga.

På grund av det anförda får utskottet hemställa, att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning, vilka åtgärder kunna från det allmännas sida vidtagas för borttagandet eller minskandet av pantlånerörelsens sociala nackdelar, samt att, därest så erfordras, för riksdagen måtte framläggas de förslag, vartill berörda utredning kan föranleda.»

*Första
kammarens
beslut.*

Första kammaren har för sin del fattat beslut i överensstämmelse med vad dess första tillfälliga utskott sålunda hemställt.

Utskottet.

Utskottet har funnit sig kunna lämna sin anslutning till vad första kammarens utskott anfört i sitt ovan återgivna utlåtande. Därutöver vill utskottet emellertid för egen del betona önskvärdheten av att de synpunkter och förslag till frågans lösning, som framkommit i socialstyrelsens yttrande i ärendet, ägnas tillbörligt beaktande vid en eventuell utredning av det föreliggande spörsmålet.

Under återopande av vad i anledning av förevarande motioner anförts dels av första kammarens första tillfälliga utskott och dels av socialstyrelsen får utskottet sålunda hemställa,

- 1) att andra kammaren måtte biträda första kammarens i ärendet fattade beslut;
- 2) samt att motionen n:r 88 i andra kammaren härigenom må anses besvarad.

Stockholm den 16 maj 1924.

På utskottets vägnar:

KARL WARD.

Närvarande: herrar *Ward, Larsson* i Kroken, *Isacsson, Pettersson* i Köping, *Berg* i Karlskrona, *Månsson* i Backa, fröken *Tamm* samt herr *Weibull*.

Bilaga.

Stockholm den 8 maj 1924.

Till Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskott.

Genom beslut den 15 februari 1924 har Kungl. Maj:t anbefallt socialstyrelsen att till riksdagens andra kammarens fjärde tillfälliga utskott avgiva yttrande över en inom kammaren väckt motion, nr 88, angående åtgärder till hävande av pantlånerörelsens sociala nackdelar. Till åtlydnad härav får socialstyrelsen anföra följande.

Det lär ej råda något tvivel om att pantlånerörelsen i åtskilliga fall tager sig yttringar, som ur samhällelig synpunkt ej äro tilltalande, men på samma gång måste erkännas, att verksamheten i och för sig, oavsett huru den bedrives, är mindre tilltalande, ty redan den omständigheten, att den huvudsakligen finner sin kundkrets bland dem, som råkat i fattigdom och nöd, kastar en viss skugga över densamma. Styrelsen föreställer sig, att vad som för känslan är stötande, i många fall mindre hänför sig till brister i själva pantlåneväsendet som fast-mera till de omständigheter, vilka över huvud taget driva en person till pantlånan. Det synes vara av vikt, att man, då det gäller åtgärder från det allmännas sida på området, verkligen håller i sär å ena sidan vissa, måhända mindre tilltalande eller rent av stötande yttringar av verksamheten och å andra sidan de djupare liggande orsakerna. Samhällets åtgärder torde i främsta rummet böra inriktas på att undanröja de senare, vare sig de nu bestå i att vederbörande på grund av sjukdom eller annan orsak kommit i en nödställd belägenhet, genom spritmissbruk försatt sig och sin familj i sådan belägenhet, eller i något annat.

Om sålunda, för att taga ett exempel, en åt dryckenskap hemfallen familjefader pantsätter familjens nödvändigaste tillhörigheter, sådana som barnens kläder, sängkläder eller andra husgeråd i syfte att förskaffa sig medel till spritdrycker, lär ett inskridande från samhällets sida till förebyggande av ett sådant allvarligt missförhållande ske på det mest effektiva sättet, om man med tillämpning av alkoholistlagen — familjefadern måste i ett dylikt fall anses hemfallen under dess bestämmelser — söker återföra den försumlige till ett nyktert och ordentligt liv.

Däremot torde föga stå att vinna exempelvis genom ett förbud för pantlånare att belåna sådana föremål som de angivna. Det torde nämligen alltid finnas möjligheter att i penningar evalvera föremål, som ha penningars värde. Och hur en sådan evalvering i ett dylikt fall än sker — genom pantsättning, försäljning hos kommissionsaffärer eller på annat sätt — lär den alltid vara i och för sig stötande, i all synnerhet som de föremål, som ifrågakomma, i regel torde äga endast ett mycket ringa penningvärde i förhållande till det brukningsvärde, som de erbjuda familjen.

Så snart det vid pantsättning blir fråga om föremål, vilka äro att hänföra till en persons eller hans familjs oundgängligen nödvändiga existensmedel, torde vederbörande själv eller hans familj befinna sig i ett sådant nödläge, som påkallar samhällets inskridande enligt antingen fattigvårds-, barnavårds- eller alkoholistlagstiftningen. Det nära inre sammanhang, som här råder mellan de olika företeelserna, har givit styrelsen anledning att framföra tanken, om icke vissa förbättringar inom själva pantlåneväsendet skulle kunna åvägabringas därigenom,

att man på sätt, som nedan skall utvecklas, etablerade ett samarbete med något av de kommunala organ, som närmast hava att utöva samhällets vårdverksamhet enligt någondera av nyssnämnda lagar; i så fall borde väl närmast fattigvårdsstyrelsen ifrågakomma.

Nu gällande förordning angående idkande av pantlånerörelse, vilken är av så sent datum som den 28 maj 1918, inrymmer åt länsstyrelsen en enligt socialstyrelsens mening mycket vidsträckt befogenhet. Denna sträcker sig så långt, att länsstyrelsen, enligt 6 §, exempelvis kan meddela förbud för pantlånare att idka pantlånerörelse, om han finnes icke vara lämplig att utöva densamma. Styrelsen föreställer sig, att åtskilliga, kanske de flesta av de av motionären såsom önskemål angivna bestämmelserna, skulle, med stöd av nämnda förordning, kunna meddelas såsom ordningsföreskrifter av länsstyrelsen. Men för efterlevnaden av sådana ordningsföreskrifter och över huvud taget av gällande bestämmelser kräves givetvis, att en effektiv tillsyn utövas.

Det inseende, som nu utövas över pantlånare, sker närmast genom polismyndigheten i orten. Det lär ligga i sakens natur, att denna insyn i allmänhet inskränker sig till att konstatera, att en viss yttre ordning och korrekthet iakttagas och endast mera undantagsvis utsträcker till en saklig kontroll över verksamhetens bedrivande. Måhända kunde och borde därför denna polismyndighetens kontroll kompletteras genom tillsyn jämväl av ett kommunalt organ, förslagsvis fattigvårdsstyrelsen, som till följd av sin verksamhet torde vara i tillfälle att taga kännedom om de sociala verkningarna av pantlånerörelsen.

Denna fattigvårdsstyrelsens insyn, som givetvis finge uttryckligen legaliseras, borde såsom en med polismyndigheternas uppsikt sidoordnad verksamhet inordnas under den uppsikt, som i sista hand utövas av länsstyrelsen. Fattigvårdsstyrelsen skulle sålunda äga att, där missförhållanden iakttagits och eventuellt rättelse icke vunnits under hand, härom göra anmälan hos länsstyrelsen, som hade att besluta om åtgärder, som därav kunde föranledas.

Det förtjänar framhållas, att tanken på anordnandet av dylik samverkan mellan å ena sidan polismyndighet och å andra sidan en kommunal förtroendenumnd vid utövande av insyn på det sociala området icke vore något principiellt alldeles nytt för vår lagstiftning. I nykterhetsarbetet från det allmännas sida, som över huvud taget bedrivs under särskilt intim samverkan mellan statliga myndigheter och kommunala organ (nykterhetsnämnderna), förekommer redan sådan gemensamt anordnad insyn. Sålunda föreskrives exempelvis i 53 § i 1917 års rusdrycksförsäljningsförordning (sv. förf.-saml. nr 340), att försäljning av rusdrycker ej må ske annorstädes än i lokal eller å plats, som blivit för försäljningens bedrivande godkänd vid besiktning, vilken hålles i stad av stadsfiskal och på landet av kronobetjänt jämte två personer, utsedda en av nykterhetsnämnden i kommunen samt en i Stockholm av överståthållarämbetet, i annan stad av magistraten och på landet av kommunalnämnden.

Vad angår de av motionären ifrågasatta bestämmelserna till hindrande av oskäligen räntor lär vara uppenbart, att föreskrifter, som ginge ut på att fixera en högsta tillåten ränta å lån mot pant, ej skulle kunna meddelas annat än genom författning, antagen av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt. Styrelsen ställer sig emellertid tveksam inför frågan, huruvida tvångsbestämmelser av sådant innehåll skulle leda till åsyftat resultat. Däremot vore det måhända icke uteslutet, att man även här genom ordningsföreskrifter skulle kunna åstadkomma en reform så tillvida, att man åtminstone framtvingade ett klart framhävande av ränteutgifternas verkliga storlek. Enligt vad styrelsen erfarit, plägar räntans storlek å pantkvitton angivas med så och så många ören per krona och månad. Detta vid handel med penningar väl eljest aldrig brukliga sätt att utmärka räntans storlek, synes vilseledande och avsiktligt ägnat att för den oreflekterade uppfattningen förringa intrycket av räntesatsens verkliga storlek. Om räntesatsen

angivits med exempelvis 3^{1/2} öre per krona och månad — en räntesats, som ej synes ovanlig — torde de flesta ej göra klart för sig, att detta i själva verket innebär en årlig ränta av 42 procent eller 42 kronor per 100 kronor och år. Om nu den föreskriften meddelades, att å pantkvitto, där ju räntan finnes angiven, denna, även om det nu tillämpade sättet allt fortfarande komme att användas, alltid tillika skulle på tydligt sätt uttryckas i årsränta dels i procent och dels i kronor per 100 kronor, skulle detta för låntagaren säkerligen innebära en lättfattlig fingervisning om ränteutgiftens verkliga storlek samt en allvarlig maning att åtminstone icke utan trängande skäl anlita ifrågavarande möjlighet att anskaffa penningar.

Det kunde slutligen tänkas, att man för att ernå större effekt av och likformighet i den hittillsvarande och den ifrågasatta nya kontrollen upprättade särskilda normalförslag till föreskrifter rörande räntans angivande o. d., vilka kunde tjäna till ledning vid fastställandet av ordningsföreskrifter på området.

De anordningar, som sålunda ifrågasatts, torde förutsätta särskilda nya författningsföreskrifter rörande de kommunala tillsynsorganens behörighet m. m., och torde i allt fall ej kunna genomföras, med mindre ytterligare utredning ägnas åt frågan.

GUNNAR HUSS.

Kurt Bergström.